

**Kampen for
Tilværelsen**
Fra novellesamlingen
Drømme der svandt
1902

Af Jakob Hansen

e-bog.org

Kampen for Tilværelsen

Af Jakob Hansen

Fra Novellesamlingen: Drømme der svandt

Første gang udgivet på Gyldendals Forlag 1902

Digitaliseret bearbejdning ved

Kristoffer Hunsdahl

e-bog.org

I.

Naar han viste sig paa Gaden, blev han undertiden antaget for Degn, undertiden for Kopist, men ogsaa meget hyppig for Professor, og det var han.

Han var lang og mager, han var sit Hoved højere end alt Folket, men hans Holdning var skødesløs, foroverludende; hans Albuer stod ud til Siderne. Hans Blik var roligt og selvbevidst; hans Smil, der saa ofte glimtede hen over de glatbarberede, skarpe Træk, overbærende sarkastisk; for det Smil var han ligefrem berømt.

Dr. phil. Carl Emil Wantzing var ansat ved Universitetet, hans Fag Propædeutik, hans Alder 40 Aar, hans Kæphest Evolutionen, for hvis bærende Elementer han ansaa Kampen for Tilværelsen og Parringsvalget. Studentervittigheden havde døbt ham »Kampen for Tilværelsen«.

Han var netop paa Vej hjem efter endt Forelæsning — som altid opfyldt af sit Yndlingstema. Han passerede en Slagterbod. Paa Muren sad fastspigret Hovedskallen af en Oxe. Den var afpillet, skinnende hvid med grønsorte, blodskudte Øjne i det nøgne Benhylster. Synet af denne Hovedskal satte Professorens Fantasi i Bevægelse:

En Gang var Slettens Konge, den vilde Tyr, et farligt men attraaværdigt Bytte, som det svage Menneske i Kraft af sin Snildhed overrumplede og overvandt. Som prangende Trofæ fastnagledes den faldne Fjendes Hoved over Hyttens Dør, ligesom fældet Ørn eller Falk den Dag i Dag af Bonden fastspigres til Husgavl eller Ladeport.

I Tidernes Løb var Oxen blevet tæmmet og gjort til Menneskets Trældyr. En Mindelse om den gamle Tid var endnu tilbage i Slagterens Skilt.

Professoren dvælede i Tanken ved de gamle Tider:

Da tilsløredes ikke den Sandhed, at Mennesket er Menneskets farligste Fjende. Da førtes Kampen aabenlyst mellem Mand og Mand. Og Sejrherren afskar sin dræbte Fjendes Næse eller Øren, hans Skalp eller Hoved. Disse Trofæer var et Bevis paa hans Manddom og Duelighed, de gjorde ham agtet blandt Mænd, attraaværdig i Kvinders Øjne.

Professor Wantzings historiske Blik flakkede viden om for endelig at fæste sig ved Middelalderens, Maurernes skønne Spanien:

En herlig Stad, Cordoba, bredte sig over Sletten. Mellem Villahaver og Lystslotte naede man ind til selve Byen, hvor brede, lige Gader, der skar hinanden under rette Vinkler, løb frem mellem solide Privathuse, straalende Moskeer, Badeanstalter og andre offentlige Bygninger, alle opførte i den elegante og yndefulde persisk-mauriske Stil. Gaderne vare brolagte og forsynede med Lygter i lange Rader. Man kunde godt tro sig hensat til en moderne Storstad. Men pludselig fik man Øje paa en Række grinende Kranier, faldne Fjenders Hoveder, Sejrstrofæer, der var fæstnede til Muren af det kongelige Slot.

Skikken havde holdt sig længe. I det kristne Europa udstillede man helt op mod Nutiden den faldne Samfundsfjendes, Forbryderens Hoved til Skræk og Advarsel.

Det havde kun taget Professoren et Øjeblik at passere Slagterbutikken; imens var disse Forestillinger glimtet frem i hans Hjerne. Nu fæstede han sin Opmærksomhed paa en køn ung Pige, der gik foran ham. Hun standsede ved en Guldsmedebutik og betragtede med stor Interesse en Samling svære Guldarmaand.

Professorens Tanker omkredsede hende: Hun tænker, hvor kønt vil ikke dette røde Guld staa til min dunkle Hud, hvor

tækkelig vil jeg ikke blive i en Mands Øjne. Og smuk, som hun er, vil hun lettelig daare en Mands Sanser, saa det tykkes ham Lidets højeste Lykke at vinde hendes Elskov. Hun vil forbarme sig over ham. Og er han end vis som Sokrates, klog som Cæsar, ædel som Aristides, alt det er intet i hendes Øjne. Hendes Maal er alene en Elsker og Forsørger.

Ja Gitte — Professorens Tanker strejfede hans Kone; hun hed Birgitte — hvad er jeg vel uden hendes Godven og Forsørger? Hvad er mine Tanker og Interesser i hendes Øjne? Intet! hun forstaar dem ikke. Men en god Karakter har hun, og vi kommer jo ellers meget godt ud af det.

Det gjorde de.

Fru Wantzing snakkede ikke, som ellers almindeligt er, sin Mand efter Munden. Følgelig ansaa han hende heller ikke for nogen fremragende Begavelse, dog bestyrkede han hende i hendes Adfærd: Du maa heller sige mig imod, end du maa fremsætte Teorier — de være noksaa rigtige —, du ikke selv er naaet til ad Erfaringens Vej, plejede han at sige.

Til Tider kunde han dog blive helt ivrig, naar hans bedre Halvdel modsagde ham:

»Er du da rent af Lave? Er der ikke Gnist af Forstand i din Hjerne?«

Mod Samtalens Slutning mildnede han gjerne sine Udtryk:

»Du skal nu ikke tage dig mine Ord saa nær og af dem lade dig skræmme til Tavshed. Sagen er den,« — Professoren rakte

pædagogisk højre Haands Pegefinger i Vejret: — »du repræsenterer for mig Publikum, det store, brede Publikum, der er uhyre lærvilligt men omtrent lige saa svagtbegavet. Man aner ligefrem ikke, i hvilken Grad den Slags Mennesker skal have alt ind med Sker. Under Diskussionen med dig finder jeg netop meget ofte baade rammende og letfattelige Udtryk. Jeg vil dog notere —«

Og Professoren trak sin Notitsbog frem og noterede et og andet Kærnesprog, som i Talens Hede var undsluppet ham. Det skal ikke nægtes, at slige Sentenser var af oplivende Virkning i hans ellers noget tørre og træede Stil. Kritiken havde lagt Mærke til dem med Anerkendelse.

Men Fru Wantzing sukkede saa smaat. Hun havde ikke rigtig Sans for den om end indirekte Indflydelse, hun øvede paa sin Mands Skrivefærdighed. Hun kunde til Tider føle sig forurettet. Herregud, sagde hun undskyldende til sig selv, jeg er ikke mer end 37 Aar endnu, han kunde da ogsaa gærne sætte sig hen ved Siden af mig som i gamle Dage.

Men det gjorde han ikke; han gik tværtimod mere og mere op i sine højere Interesser, lod sin Kone passe Huset og diskuterede med hende. —

Professoren var naaet hjem fra Universitetet. Middagen indtoges i Tavshed. Bagefter flyttede Ægtefællerne med Kaffen ind i Salonen; hun tog en Bog, han tændte sig en Cigar og gennemløb Aviserne. Af og til henkastede han en Bemærkning

om Bladets Indhold til sin Kone. Maaske fandt han hende ikke i Besiddelse af fornøden Opmærksomhed, i hvert Fald sagde han efter en Stunds Forløb:

»Hvad er nu det for en fortræffelig Bog, du har faaet Fingre i?«

»Det ved jeg saamænd ikke«. Hun bladede tilbage: »Den hedder »to Mennesker««.

»En saare dybsindig Titel«. Professorens sokratiske Smil glimtede frem. »Og ville vi haabe, at de to Mennesker er af forskelligt Køn, og at de faar hinanden i Enden. Du har nok lagt Mærke til, at det igen er tilstedeligt. En Tid var det forslidt, og derfor skulde alle Bøger yderst originalt slutte med, at de ikke fik hinanden; nu er dette blevet forslidt, og derfor maa de unge Mennesker i Bøgerne atter faa hinanden. For øvrigt begriber jeg ikke, at du kan blive ved at finde Behag i en saa barnlig og ensformig Lektüre«.

»Den Slags Bøger bliver jeg nu aldrig ked af. Der er da intet saa vigtigt og betydningsfuldt for Menneskenes hele Liv og Lykke, som, som — —«

»At de to faar hinanden«.

»Ja, to der passer for hinanden, to der kan blive ved at bevare Agtelse og Kærlighed til hinanden. Som nu vi for Exempel —«.

Professoren tav; han ønskede ikke at uddybe den Diskussion. Kort efter styrtede han sig uden Varsel over sine Filosofer:

»Hvad der i allerhøjeste Grad mishager mig hos Spencer, er hans Tilpasningsteori. Ja, du kender den naturligvis ikke —: hans Lære, at Dyd og Næstekærlighed skal blive Menneskene lige saa naturlige som Blodomløb og Aandedræt, at et fuldkomment og lykkeligt Menneskerige som Følge deraf skal opstaa en Gang i Fremtiden.

Hvad er denne Lære andet end en Genganger, et Opkog af Menneskenes ældgamle Drøm om Lykke for alle, Tusindaarsriget, den socialistiske Stat, eller hvad Navn den nu end fremtræder under?

Men hos Darwins Tilhængere og Fortsættere vidner en saadan Tankegang om Halvhed, Kompromis. De har antaget hans Lære rent intellektuelt, men i deres Lemmer hersker fremdeles en anden Lov; i deres Følelser, Instinkter, i deres Moral er de Kristne, om de saa kalder sig aldrig saa meget Evolutionister.

En saadan Halvhed er iøvrigt naturlig. Enhver nyerhvervet Erkendelse er fra først af kun en Remse, en udenadlært Lektie. Det varer længe, inden den bliver Kød og Blod, inden den bliver Instinkt og dermed Rettesnor for vore Handlinger.

Men i Længden kan en saadan Sammenkobling af to diametralt modsatte Livsanskuelser ikke bestaa. Konsekvensen

af Darwins Lære maa drages; og den er: de svage og vanmægtige skal gaa til Grunde til Fordel for de stærke og sunde — stik modsat Kristendommens Næstekærlighed: Du skal ikke bryde det knækkede Rør eller slukke den rygende Tande.«

»Saadan noget mener du da ikke«, sagde Fru Wantzing med et lille Smil. »De svage og vanmægtige Mennesker kan da ikke gøre ret mange Ulykker.«

»Du kender ikke deres altædende Egoisme og den sundes og lykkeliges tankeløse Offermod. Og du vil vel indrømme mig, at man som Regel med sin Kærlighed og Omhu kun tilføjer dem ondt.«

»Det kan jeg aldrig tro.«

»Saa gaa blot hen paa et Hospital og se paa de ulykkelige Stakler som ligger der for at dø. Hvis man havde ladet dem skøtte sig selv, saa var de gaaet — nogle Dage maaske —, til de styrtede til Jorden med et Brøl, sparkede vildt om sig og døde. Men nu anbringer man dem i hvilende Stilling, al Lægens Kunst anvendes paa dem, alle deres Ønsker opfyldes, Paa den Maade lykkes det at holde dem og deres Lidelser i Live - undertiden aarevis. Men som de syge gaar det Jordens øvrige ulykkelige. Man ofrer sig for dem og opnaar kun at holde deres Lidelser i Live.

Paa den anden Side er det en opløftende Tanke, at Loven for Tilværelsen betinger en stedse dygtigere og fuldkomnere

Menneskeslægt. Af selve Kampene fremgaar de stærkeste og bedst udrustede som Sejrherrer. De svage bukker under, Slægten forædles. Kan der tænkes en anden, kan der tænkes en skønnere Retfærdighed?»

»Den er bare ubehagelig for dem, der er bestemte til at gaa i Skuddermudder.«

»Vi kan ikke ændre Livets Love, vi kan kun stræbe at forstaa og leve i Overensstemmelse med dem«, sagde Professoren iltert.

Fru Wantzing læste videre i sin Bog. Hun var kommet til et meget spændende Afsnit. De »to Mennesker« var begge varmbloedige, livslystne, ustyrlige; de fulgte hensynsløst deres Tilbøjeligheder. Men atter droges de til hinanden af deres stærke Lidenskab; undselige og sky kom de nærmere og nærmere, kejtede og vaklende som i deres første Kærligheds Rus. Fru Wantzing fulgte Fremstillingen med levende Interesse; hendes godmodige Natur krævede, at »de to« altid skulde have hinanden til Slut.

Professoren sad og saa misfornøjet ud. Hans Hustrus Indvendinger havde ramt ham paa et saarbart Punkt. Han var nemlig selv et af de mest godlidende Mennesker under Solen. Han erkendte sin »Fejl« og bekæmpede den efter ringe Evne. Men han holdt ikke af at blive mindet om den.

Saa var de unge Studenter ganske anderledes taknemmelige og begejstrede Tilhørere.

II.

Snart efter indtraf en Begivenhed, et Minister-skifte, der skulde faa vidtrækkende Betydning for Professor Wantzing. Den afgaaende Konseilspræsident var moderat Opportunist, ulden og bondefiffig. Hans hele Politik havde drejet sig om at holde Stillingen saa længe som muligt; og det var lykkedes ham hele ti Aar igennem. Følgelig havde alt Reformarbejde hvilet i den Tid. Hans Efterfølger blev en forstokket og tandløs, radikal Olding.

Almindelige Mennesker læste om den Udnævnelse i deres Avis med samme Sindsro som de læste om Kolera i Ægypten, Byldepest i Indien, eller en Ildebrand i Hasselkær, hvorved der var indebrændt et Par Svin og en Del Fjerkræ. Anderledes med Professor Wantzing. Som abstrakt og logisk Tænkere levede han sit Liv udenfor Virkeligheden, som Filosof besad han en ikke ringe Respekt for Ord. Benævnelsen radikal var nok til at bringe ham i Exstase. Han ventede fuldt og fast, at et frugtbart og energisk demokratisk Reformarbejde skulde tage sin Begyndelse. Da den ny Æra udeblev, hjemfaldt han ganske naturligt til den naives beske og voldsomme Skuffelse.

Han gav sin Misfornøjelse Luft ved et politisk Møde; han brugte stærke Ord om de ny Ministre: »De er vore, Vælgernes Mandatairer; de er vore Forvaltere og Skrivere, fremgaaede som de er af vort frie Valg. De er pligtige at aflægge os Regnskab for deres Planer; de er pligtige at udføre vore Beslutninger. Nogen som helst anden Opgave har de ikke, og hvis de ikke kan og vil røgte den, maa de skyndsomst takke af.«

Disse Udtalelser kom Kultusministeren, Niels Hemme for Øre. Han, der var forhenværende Universitetslærer og en Bekendt af Professor Wantzing, sendte denne en halvt fortrolig, halvt officiel, stærkt dadlende Skrivelse:

En Mand i Deres Stilling burde veje sine Ord paa en Guldvægt. De maa jo dog vide, at hele Landet lægger Mærke til dem — —

Deres Optræden kunde nærmest tyde paa, at De havde i Sinde at opgive Deres Virksomhed ved Universitetet for at give Dem i Lag med en Politikers brydsomme Hverv. I hvert Fald tyder Deres Udtalelser ikke paa, at De er i Besiddelse af den filosofiske Sindsligevægt, der er saa nødvendig for en Ungdommens Lærer. — — — Det skulde i øvrigt glæde mig, om De kunde finde en passende Form for Afbigt. De kan jo i Mangel af bedre hævde, at De kom fra en bedre Frokost, og nu slet ikke mere erindrer, hvad De sagde. «

Da Professoren havde læst denne Skrivelse, — han læste den højt for sin Kone, — blev han yderst harmfuld til Mode:

»De forlanger, at jeg skal gaa under Aaget, at jeg skal gøre mig selv til en Løgner og Pjalt. Det skal ikke ske.

Lad dem kaste mig ud af mit Embede og berøve mig mine Indtægter. Jeg skal vide at bevare mit Navn og min Ære uplettet.«

Professorens 10-aarige Adoptiv søn, Erik traadte netop ind i Stuen. Wantzing lagde sin Haand paa Barnets Hoved.

»For hans Skyld, for vort Barns Skyld — det skal ikke ske.«

Wantzing slog teatralsk ud med Haanden; han saa paa sin Hustru med et viljestærkt Blik. Sandt at sige havde han brugt saa drabelige Udtryk, fordi han frygtede Indvendinger fra hendes Side. Han blev derfor lidt betuttet, da hun ganske stilfærdigt bemærkede:

»Nej, hvorfor skulde du ogsaa lade dem køre rundt med dig.«

»Tak, min hjærteligste Tak, fordi du ikke svigter mig i Nødens Stund,« sagde Professoren med en Pathos, en hvilken som helst Lægprædikant kunde have misundt ham.

Hans Kone stod saa temmelig uforstaaende. Hun ansaa sin Mand for upraktisk og derfor hjemfalden til hendes Varetægt, hvad de rent jordiske Ting angik. Men at vildfremmede Mennesker skulde give ham Instruxer, om hvad han maatte mene og sige, det var dog altfor galt — dertil var han meget for god.

Wantzing søgte og fik sin Afsked.

Han følte, at han havde gjort sin Pligt og handlet som en Mand; og i Begyndelsen havde han megen Fornøjelse deraf. Selvfølgelig rygtedes Begivenheden, og Oppositionspressen kastede sig med sand Ulvehunger over den: »Ny Brutalitet af Magthaverne«, skrev de med fede Typer, og saa fulgte spaltelange Beretninger: »Den højt ansete Videnskabsmand, — en af de faa, hvis Ry er naaet ud over Landets Grænser og har bragt dets Navn viden om« o. s. v.

Professor Wantzing havde en Del tilovers for sig selv, alligevel syntes han, man langt overdrev hans Betydning; i hvert Fald havde han ikke før vidst af, at han var saa betydelig en Mand, som han nu blev gjort til. Dog glædede det ham, at han ikke stod alene men havde Folket i Ryggen.

Regeringspressen havde strax tiet bomstille, med Tiden tog den Bladet fra Munden, og den havde naturligvis en helt anden Opfattelse af det forefaldne:

»Strax følte man en vis Sympati for Professor Wantzing, at en Mand følger sin Overbevisning — selv om den er vildledt — er i og for sig tiltalende. Men som Sagen har udviklet sig, fremlyser det desværre med al ønskelig Klarhed, at Formaalet ene og alene har været Reklame, Motivet ene og alene en forfængelig og opblæst Naturs Trang til at vække Opsigt og komme i Folkemunde, det koste, hvad det koste vil.« Og derefter fulgte en grupvækkende Skildring af, hvorledes Folk

bare for at vække Opsigt begik de skændigste Forbrydelser, myrdede deres Børn eller Forældre, ja endog Konger og Fyrster.

Et andet Regeringsblad skrev:

»En Martyr. — Professor Wantzing har fundet sig beføjet til at dokumentere den i øvrigt gamle og velkendte Sandhed, at Katederfilosofi er et, Politik noget helt andet. Eller ligger der muligvis Politik til Grund for hans Optræden? Martyr er jo noget af det fineste, man kan være nu om Stunder og tillige noget af det mageligste og mest indbringende. Vi vægrer os dog ved at tro, at en Mand med hans Dannelse skulde føle sig kaldet til at vælge en saadan Udvej for ikke at sige Profession.«

Midt i alt dette Virvar følte Professoren Trang til en Redegørelse. Han klarlagde sine Grunde til Opposition:

Frihedens Sag var forraadt af det »frisindede« Parti, som var kommet til Magten; ti dens Sejr maatte netop vise sig i, at den enkeltes, Individets og det mindre Samfunds, Kommunens Selvstændighed respekteredes mere og mere. Det stik modsatte var Tilfældet. Den Behandling, der var overgaaet ham, var kun et enkelt Exempel. Han sluttede sin Redegørelse med et Opraab til Kamp mod den maskerede Reaktion, der havde indtaget Magtens Sæde.

Han gik med sin Redegørelse til et af Smaabladene, der særligt havde taget sig af hans Sag. Redaktøren modtog ham huldsaligt:

»Hvormed kan jeg være til Tjeneste?«

Professoren sagde sit Ærinde.

»Var De bare kommet noget før; mens Begivenheden var lige frisk. Da vilde et Indlæg fra Dem have gjort sig — men nu? De aner ikke, hvilken Rolle Aktualiteten spiller i Journalistik. «

Wantzing blev noget lang i Ansigtet, da han erfarede, at han kun havde Betydning for Bladet som Sensationsnummer, og at han nu var tilstrækkelig udnyttet.

»Havde vi bare staaet lige overfor et Valg, da vilde De have gjort Dem fortræffeligt paa en Valgtribune —«

»Som Martyr!«

»Som — som —«

Redaktøren bladede i Manuskriptet: »Folk tror, det er saa nemt at skrive en Artikel. De aner ikke, at Journalistiken er en Opgave for sig, en Form for sig. Jeg siger det ikke for at kritisere Dem. Man ser de mest fremragende Skribenter komme til kort overfor den Form.

Som sagt, vi tager naturligvis Deres Artikel, hvis De insisterer derpaa. Maaske var det dog rigtigst, om vi besørgede den journalistiske Anretning —«

»Saadan i Retning af »Magthavernes Brutalitet, — den vidt og bredt berømte —«. Brølet maa vel forstærkes, da der allerede er gaaet en Tid.«

De to Meningsfæller skiltes.

Wantzing gik op til et andet Blad. Han havde i sin Tid skrevet en Del Artikler deri, Populærfilosofi; han kendte Redaktøren personligt fra den Tid.

Han kom saare ubetimeligt. Redaktøren, der var gammel og svagelig, plagedes i Øjeblikket haardt af sin Gigt; han sad med Hovedet indtullet og den ene Fod oppe paa en Skammel. Hans Alderdom havde ogsaa medført, at han var blevet overtroisk og saa Spøgelser ved højlys Dag; de antog gjerne Skikkelse af Konkurrenter.

»God Dag, højstærede!« sagde Professoren med sit skælmske Smil.

»God Dag, god Dag Hr. Wantzing. Undskyld, at jeg ikke rejser mig. Den forbandede Gigt«.

»Bevares.«

Professoren fremførte sit Ærinde.

»Politik — De glemmer nok rent, at vort Blad nu tilhører Regeringspartiet, eftersom det er vort Parti, der er kommet til Magten, mens De allerede er ude i Opposition igen.«

»Men den Maade, hvorpaa Regeringen røgter sit Hverv.«

»Derom maa det højt oplyste Vælgerfolk dømme. Det plejer at være noget langsomt i Vendingen.«

»Men er det da ikke vor Opgave at vejlede og oplyse det?«

»Aldeles ikke. Et Blad har kun den Opgave at være Publikums ringe Tjener. Er Publikum træt og trænger til Søvn,

saa er det ikke et Blads Opgave at forstyrre det med utidige Beretninger om, at der er indbrudstyre i Huset eller lignende.«

»Jeg tror dog, De undervurderer Publikum.«

»Vore Abonnementsprotokoller synes at vise det modsatte«, sagde Redaktøren gabende.

»Oprigtig talt«, tilføjede han »giv Dem ikke af med Politik; det skamskænder tit sin Mand.«

»Nu overdriver De dog vist.«

»Jeg sidder inde med 30 Aars Erfaring. Er det for Resten sandt, at De pønser paa at udgive et nyt Blad?«

»Ideen var slet ikke saa ueffen.« »Det skulde vel være et Blad for alle hæderlige og retskafne Mennesker!

Nuvel jeg venter; jeg er ikke saa let at rive af Pinden, som De maaske tror. Og hvor vil De faa Pengene fra?«

Wantzing tog Afsked.

Han var træt og ærgerlig til Mode. Hans Træthed affødte Reflexioner og en vis Selvkritik:

Han og Redaktøren var Meningsfæller, - Redaktørens Stilling var blot en anden. Foruden Kampen for Friheden og Fremskridtet havde han en anden, mere nærliggende Opgave: at tjene saa mange Penge som muligt til sig selv og de Pengemænd, der ejede Bladet. Den sidste Opgave havde sikkert med Aarene taget Luven fra den første. Friheden og Frem-

skridtet var ikke længer Maal, de var Midler til at tjene Penge, en Forretning, fra hvilken det gjaldt at holde Konkurrenterne borte, selv de var Meningsfæller om Politikeren var blevet som Præsten; hans Religion, hans Ide var hans Næringsvej, og Sekterne var ham en Vederstyggelighed.

Dermed var Ideerne blevet til Fraser, kønne Talemaader, Blaar, som man for Betaling stak Folk i Øjnene —

Men, — Professoren stansede brat i sin Tankerække:

Stemte den Praxis ikke saare godt overens med hans egen Lære. De kloge udnyttede de dumme; de stærke gik af med Sejren. Han havde blot selv været en af Publikum og derfor følt saa stor Forargelse.

Professoren vendte tilbage til sit Udgangspunkt, sin Fortørnelse mod Ministrene:

De havde opstillet et smukt og tiltalende Program. Da de ved dets Hjælp havde opnaaet Magten, benyttede de den uden Skrupler udelukkende til egne Fordele. Men det var jo fuldkommen korrekt at sætte sit eget over andres Vel.

Det var ham, der havde gebærdet sig som en Taabe. Han kaldte sig frigjort, og dog løb hans Humanitet af med ham, dog havde han gjort Ærlighed og Redelighed til sine Guder og som en Træl nejet sig til Jorden for dem. Overtroisk var han; selv slæbte han om med en god Del af Kristendommens Moral.

Denne Selvvurdering og Erkenden af egen Religiøsitet bragte dog ikke Professoren til at se med ublandet Beundring paa de Mænd, der havde vakt denne Erkendelse i ham. Han maatte indrømme, at de var uden Overtro, uden Guder, uden Fordomme, at de kun lod sig lede af Hensynet til dem selv, han kunde blot ikke lide dem. Han indsaa det fejlagtige heri, men han laa under for den gamle Adam, den knugende Arv af traditionelle Forestillinger.

III.

Professoren var ikke velhavende. Han saa sig derfor snart nødsaget til at søge en Levevej. Det faldt vanskeligere, end han havde tænkt sig.

Han søgte Plads som Lærer, men han fandt ingen. Nogle sagde ligefrem, at de fandt hans Anskuelser uforenelige med Stillingen som Pædagog; andre afviste ham med høflige og vandle Talemaader: det var altfor ringe en Stilling for en Mand med hans fremragende Evner; i øvrigt havde de ingen ledige Pladser lige i Øjeblikket.

Professoren gik til sin Forlægger. Foruden adskillige Universitetslærebøger havde han udgivet en Del populær-filosofiske Afhandlinger. Han tænkte sig at fortsætte denne Gren af sin Virksomhed. Men Forlæggeren vred sine Hænder:

»Saa længe De var Universitetslærer, var det en anden Sag, da gik den Slags med, skønt Gud skal vide, der ikke var Profit ved det. De vilde forfærdes ved Synet af den Dynge, jeg har paa Lageret. Og nu, deres Lærebøger vil ikke engang gaa; de vil blive afløste af andre. Det er et rent og skært Tab paa adskillige Tusind Kroner, De har skaffet mig paa Halsen.«

Wantzing forlod temmelig slukøret sin Forlægger.

Snart stod han overfor den nøgne, haandgribelige Fattigdom. Den overvældede ham saa meget mere, som han var fuldstændig uden Kendskab til den, som han overhovedet havde anset det for umuligt, at den kunde falde i en begavet Mands Lod.

Wantzing havde et lille, udsøgt Bibliothek. Det var hans Stolthed og Glæde. Det ydede ham altid godt Selskab; det rummede som i en Sum al menneskelig Intelligens og Viden. Nu begyndte han at sælge deraf for at faa det nødvendige til Livets Ophold for sig og sin Familie. Han solgte ogsaa nogle af sine egne Bøger. Antikvaren taxerede dem ikke højt.

»Hæ, tror De nogen læser den Slags Bøger for deres Fornøjelses Skyld.«

»Forfatteren er dog ganske bekendt. Hans Bøger benyttes f. Ex. en hel Del i Udlandet.«

»Det kunde han jo have megen Fornøjelse af, hvis vi tilfældigvis var med i Bernerkonventionen.«

Boghandleren havde øjensynlig ikke Spor af Interesse for den højere Tænkning. For ham bestod en Bogs Værdi i dens Salgbarhed.

»Næ, hvis De havde noget af Conan Doyle. Det er noget, der gaar«, sagde han.

»Hvor meget giver De?«

»3 Kroner.«

»Bogladeprisen er 19.«

»Det ved jeg sgu nok. Men jeg er vist alligevel daarligere tjent med Handelen end De.«

»Lad gaa. Jeg gider alligevel ikke slæbe de Bøger med mig hjem igen.«

— I al denne Tid havde Professoren slet ikke spekuleret over sit Yndlingstema: Kampen for Tilværelsen, og nu stod han dog midt i den. Efter Hjemkomsten fra Boghandleren faldt han i Tanker herover. Det førte til en ikke ringe Omvurdering af hans egen Person og hans forbigangne Liv:

Først nu kendte han for Alvor Kampen for Tilværelsen. Før var alting kommet af sig selv. Fra lille af var han blevet født og klædt af andre; af sin velhavende Fader var han blevet sat til at studere — Filosofi, eftersom han var saa upraktisk. Og siden havde formaaende Velyndere givet ham det ledige Professorat.

Hans nuværende Selvvurdering kastede tillige et ironisk Strejflys over hans tidligere Tilhørere, de unge Studenter. De havde følt sig tiltalte af hans Lære, fordi den var aristokratisk, fordi de under Indflydelse af den mente sig at høre til de udvalgte, de stærke, de til Overklasse berettigede. Personligt stod de som han ganske udenfor Kampen for Tilværelsen. Det beroede saa vist ikke paa deres egne Kvalifikationer, hvis de var bestemte til at indtage indflydelsesrige Stillinger i Samfundet.

Wantzings nye Erkendelse fyldte ham med Forundring. Den var saa ligetil, han selv var ingenlunde blottet for logisk Tænkeevne, og dog var den først nu faldet ham ind. Denne Omstændighed vakte i ham en Anelse om det Slør af Teorier, hvorigennem han og hans Standsfæller ser paa Tilværelsen:

Vi lever paa Traditioner, derfor opretholder vi om os og i os en Mængde Fictioner. Vor Selvopholdelsesdrift befaler os det simpelt hen, ellers følte vi os og følte ligesaa overflødige som Kongen i det konstitutionelle Monarki, der ikke vilde savnes én Dag, om han pludselig forsvandt.

Wantzing mindedes, hvor øm han havde været over den fri Konkurrence med dens mægtige Evne til at udvikle Personligheden. Han havde vurderet dens Betydning saa højt, at han ansaa det for underordnet, om ogsaa adskillige gik til Grunde som Følge af den.

Han burde egentlig prise sig lykkelig. Nu stod det ham selv ganske frit for at konkurrere. —

Han tog sine Fremtidsudsigter under Overvejelse. Som Systematiker delte han alt Arbejde i aandeligt og legemligt. Han følte sig mest tiltalt af førstnævnte. Men her havde han forspildt sine Chancer. For ham var der kun Existensmulighed som Statens Tjener, Tjener hos den Klike af Embedsmænd og Pengematadorer, der til given Tid havde Magten inde. Skulde han vende tilbage til en saadan Stilling og leve i Overensstemmelse med sin Uddannelse og sin Fortid, da havde han kun en Udvej: Tilbagekaldelsen.

For første Gang gik det op for ham, at han ikke var andet end Lønarbejder, og han indsaa Forskellen mellem den, der udfører aandeligt, og den, der udfører legemligt Arbejde for Betaling. Den sidste maa frasige sig Retten til sit Legem, han maa lade det gøre til Træl for at kunne leve. Den første maa sælge sin Overbevisning, sin Intelligens, sin Karakter; han maa gøre sin Aand til Slave.

Ikke engang i »Fritiden« er han Herre over sig selv. Han skal al Tid og paa et hvert Sted have de Anskuelse, det er ham paalagt at forkynde og virkeliggøre.

Wantzing kendte godt Privatmeningerne og Privatoverlegenheden i Venners Lag, ved et godt Glas Toddy, hvor man spottede over den Rolle, man til dagligt spillede. Han indsaa, at et saadant Dobbeltspil i Længden maatte forkludre og sløve, fremkalde Forløjethed, Dumhed og Sofisteri.

Wantzing følte ingen Trang til Afbigt og Tilbagekaldelse. Spørgsmaalet om Udkommet blev brændende. Hans Udsigter var ikke lyse. Hans Hjerne var ensidig trænet til abstrakt Tænkning, hans Legem allerede svækket af Alder. Han kom sluttelig til det Resultat, at han vel duede til at gaa Ærinder. Han søgte derfor Beskæftigelse som Postbud; han fik den.

Hans tidligere Venner og Bekendte afbrød nu enhver Omgang med ham. Dog søgte de af Hensyn til deres egen honnette Ambition at udsmykke eller bortforklare Grunden til hans Handlemaade: — Af Interesse for psykologiske Undersøgelser er Professor Wantzing gaaet ud blandt Almuen for paa nært Hold at studere dens Føle- og Tænkesæt. — Vi har længe været vidende om, at Exprofessoren havde en Skrue løs; det er Skade, han var dog et godt Hoved i sin Tid.

Wantzing selv var meget optaget af sit nye Arbejde, og han befandt sig med Tiden vel derved. Den megen Motion gjorde ham rask og rørig; han blev mere munter og livlig, end han længe havde været. Han følte sig naturligvis sine nye Kolleger adskilligt overlegen, hvad de gengældte med godmodigt Drilleri, naar hans Upraktiskhed lagde sig altfor stærkt for Dagen; i øvrigt kom de særdeles godt ud af det.

Wantzings Kone syntes egentlig, det var pudsig, at hendes Mand var blevet Postbud. Dog var hun i visse Maader endog særdeles tilfreds med den stedfundne Forandring. Hendes Mand viede hende mere Omhu og Opmærksomhed end før. »Nu har jeg kun dig at ty til«, sagde han undskyldende. Hun beklagede sig aldrig derover.

Da Menneskets Tanker og Anskuelse nu én Gang kun er en Afglans af Forholdene, en Fortolkning af dem, en Tilnærmelse, foregik der naturnødvendigt i de nye Omgivelser en Omændring af Wantzings Begreber. Hans nye Erfaringer havde givet ham nye Synspunkter; derfor modtog hans hidtidige Livsanskuelse et grundigt Korrektiv.

Han havde været klar over Kampen mellem Menneskene. Han havde haabet, at Styrken og Skønheden skulde gaa sejrende ud af Kampen.

Paa Grundlag deraf havde han drømt om en lykkeligere og fuldkomnere Menneskeslægt. Den Drøm var Nerven i hans Liv, den var hans Religion.

Han havde ikke været blind for Undtagelserne, men han havde kun tilkendt dem ringe Betydning. Nu tog han dem op til ny Prøvelse. Og det blev ham klart, hvorledes Kampen for Tilværelsen i dens rene Form gøres illusorisk af mangfoldige Samfundsinstitutioner.

Han maatte betvivle, at de bedst udrustede Mennesker ogsaa blev Sejrherrer i Kampen. Han mindedes Illiadens Modsætning mellem Achilles og Thersites. Achilles, den tapre Helt blev paa Valpladsen, Thersites, den fejge, skrydende Stymper vendte sund og frisk tilbage. Han syntes, at det moderne Menneske, den Type, der var blevet til Rest i Tilværelseskampen i en forbavsende Grad mindede om Thersites. Nu vel, man kunde jo kalde Thersites den klogeste. —

Men Kampen stod ingenlunde slet og ret mellem dumme og kloge. Nogle mente ganske vist i deres Hjærter Enfoldighed, at den skønneste sociale Retfærdighed vilde opstaa, saa fremt man blot gav alle ligelig Adgang til Erhvervelse af Kundskaber. Han havde selv grundigt erfaret, at Kundskab ikke længer er Magt.

Kampen stod mellem rige og fattige.

Nogle var i Kapløbet om Livets Goder stillet scratch, mens andre havde faaet et uhyre Forspring, saa at sige var stillede Ansigt til Ansigt med Maalet.

Wantzing indsaa til fulde, at hans skønne Teori røg i Lyset. De stærkeste og bedst udrustede kom ikke ind som Sejrherrer; de styrtede saare ofte midt under Løbet af Overanspændelse. De, der havde det uhyre Forspring, kom først til Maalet. De kom uden Møje i Besiddelse af Livets Goder. Dem sikredes et langt Liv og al ønskelig Lejlighed til at forplante sig.

Dertil kom Kvindernes Parringsvalg. I deres sunde Instinkt omkredsede de ganske vist den sunde og stærke med lystne Blikke. Men her viste Ægteskabet sin fordævelige Indflydelse: Erotiken var blevet underordnet Kampen for Udkommet, Hensynet til Forsørgelse. Kvinden fornægtede sit naturlige Instinkt og solgte sig i mangfoldige Tilfælde til den, der evnede at forsørge hende. Hun ofrede sit Afkoms for sit eget Vel. Derfor var det saa vist ingen falsk Antagelse, at ægtefødte Børn i Almindelighed var Svæklinge i Sammenligning med uægtefødte.

Endvidere maatte man regne med Kristendommens og dens vandede Aflægger, Humanitetens Indflydelse. Den bidrog til at holde meget Skrab i Live: Idioter, uhelbredeligt syge, Sværmere, Fanatikere og Tiggere.

Wantzing udvexlede ofte Tanker med sine Arbejdskammerater. En Dag sagde en af disse til ham:

»De er jo Socialist ligesom vi andre.«

Han protesterede paa det hæftigste.

»Vor Opgave er jo netop at afskaffe alle Privilegier, og som det uden Sammenligning største betragter vi Kapitalen. Den økonomiske Frigørelse er for os Begyndelsen og Enden. Derfor ser vi med en vis gemytlig Skepticisme paa de Liberale og Radikale, der er saa optagne af underordnede Ting som politisk og religiøs Frihed.« Wantzing grundede:

Han havde altid gruet for den socialistiske Stat, fordi han havde frygtet, den skulde blive et Tvangsherredømme. Erfaringen havde imidlertid belært ham om, at Friheden under Pengenes Regimente var saa temmelig illusorisk. Og nu indsaa han, at han selv, som Skik og Brug var blandt hans hidtidige Omgivelser, bedømte Socialismen doktrinært, anlagde dens Teorier som Maalestok i Stedet for at holde sig til, hvad den bevirkede i Praxis.

Nu indsaa han, at den gik ud paa at afskaffe Privilegier, at dens Formaal var at skaffe Menneskene lige Udgangspunkt, lige Kampvilkaar. Men det maatte jo netop medføre, at de af Naturen bedst udrustede blev de sejrende. Det maatte føre til Opfyldelse af hans Drøm om Lykke. —

Wantzing er blevet mere og mere enig med sine nye Omgivelser. Han er maaske mindre optimistisk end sine Kammerater; som Filosof tror han ikke paa den absolute Sandhed. Men han tror paa retfærdigere Vilkaar for Tilværelseskampen; han tror Følgen deraf vil blive en skønnere, fuldkomnere og lykkeligere Menneskeslægt.

For Tiden er der endogsaa blandt hans Kammerater Tale om at stille ham som Kandidat ved de kommende Rigsdagsvalg. Det er dog tvivlsomt, om han indlader sig herpaa; ti der er i hans Hjem forefaldet en betydningsfuld Begivenhed. Hans Kone har født ham en Datter, som de begge to er særdeles optagne af. Hendes Omhu røber sig ved en ihærdig Syslen med Børnetøj, hans ved energisk fornyet Studium af talløse, tykke Folianter, der indeholder den herligste pædagogiske Visdom.

Desuden tumler hans Hjerne med et nyt Problem, som ved Barnets Fødsel er stillet ham. Han grunder over Modsætningen mellem Familieegoismen og Samfundsfølelsen og søger at finde det forsonende Element. I Betragtning af hans store Begavelse som abstrakt Tænkner tør man haabe, at det vil lykkes ham.

- - -